

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ

Дрокіна Аліна Сергіївна

УДК 378.011.3-051:373.3:[004-049.7:005.336.2](043.3)

**ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Харків – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Українській інженерно-педагогічній академії, Міністерство освіти і науки України, м. Харків.

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, доцент
Упатова Ірина Петрівна,
Комунальний заклад «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
професор кафедри природничих
дисциплін, м. Харків.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
Іонова Олена Миколаївна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
завідувач кафедри теорії і методики
викладання природничо-математичних
дисциплін у дошкільній, початковій
і спеціальній освіті, м. Харків;

кандидат педагогічних наук
Степанюк Катерина Іванівна,
Бердянський державний педагогічний
університет, доцент кафедри початкової
освіти, м. Бердянськ.

Захист відбудеться «2» липня 2020 року о 13-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.108.01 в Українській інженерно-педагогічній академії за адресою: вул. Університетська, 16, зала засідань, м. Харків, 61003.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Української інженерно-педагогічної академії за адресою: вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003.

Автореферат розісланий «1» червня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Вікторія КОВАЛЬСЬКА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У системі сучасних євроінтеграційних змін в Україні відбувається об'єктивний процес проникнення інформаційних технологій у всі галузі життєдіяльності, саме тому збільшується потреба у фахівцях, здатних швидко адаптуватися до постійно зростаючих вимог інформаційного суспільства. Це обумовлює необхідність розв'язання проблеми модернізації вітчизняної освітньої системи, пов'язаної з її інформатизацією, що спонукає педагогічні заклади вищої освіти (ЗВО) до підготовки вчителів, здатних реалізувати кардинальні перетворення в галузі освіти (закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», «Про Національну програму інформатизації», «Про інноваційну діяльність», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Державна програма «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці», Національна рамка кваліфікацій, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Галузева Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти).

Особливої актуальності набуває проблема підготовки майбутніх учителів для початкового рівня повної загальної середньої освіти, що пов'язано з упровадженням оновленого Державного стандарту початкової освіти (2018), Концепції Нової української школи (НУШ) (2016) й вимагає від педагогічних закладів вищої освіти здійснення пошуку шляхів удосконалення процесу формування інформаційної компетентності (ІК) у здобувачів вищої педагогічної освіти.

Підґрунтя проблеми формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки становлять наукові ідеї, концепції, вихідні положення, розвідки, що були здійснені в таких основних напрямках: фахова підготовка педагогічних кадрів (О. Абдуліна, І. Бех, С. Беляєв, І. Богданов, В. Бондар, Г. Єльнікова, І. Зязюн, Д. Коваленко, О. Коваленко, В. Ковальська, Н. Кузьміна, А. Кузьмінський, М. Лазарєв, Т. Лазарева, І. Лернер, В. Лозова, О. Пехота, Г. Пономарьова, В. Сластьонін, І. Соколова, І. Степанець, А. Харківська та ін.); зарубіжний досвід професійно-педагогічної підготовки вчителів (Р. Dawson, Р. Grossman, М. Huberman, D. Lambert, J. Ross, D. Williams та ін.); педагогічна освіта майбутніх учителів початкової школи (Ш. Амонашвілі, О. Бабакіна, Н. Бібік, М. Вашуленко, І. Гавриш, О. Іонова, Л. Петриченко, О. Савченко, В. Сухомлинський, К. Степанюк, І. Упатова, Л. Хомич та ін.); інформатизація освіти як складова становлення інформаційного суспільства (М. Жалдак, Ю. Машбиць, Н. Морзе, О. Співаковський, О. Спірін та ін.); педагогічний потенціал інформатизації освітнього процесу (Б. Гершунський, Л. Гризун, А. Гуржій, М. Золочевська, Д. Хокрідж, В. Хоменко, Н. Хміль, Л. Штефан та ін.); формування готовності майбутнього вчителя до використання ІКТ (М. Левшин, І. Смирнова, В. Шакотько, О. Шиман та ін.); вплив ІКТ на дітей молодшого шкільного віку (П. Бісіркін, А. Платонова, Н. Полька та ін.). Однак, як свідчить аналіз психолого-педагогічних джерел, у сучасному науковому просторі відсутні праці, у яких досліджувалися питання щодо формування ІК майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки.

Актуальність проблеми формування інформаційної компетентності майбутніх

учителів початкової школи в процесі професійної підготовки зумовлена суперечностями між: зростаючими потребами суспільства в педагогах нової формації, здатних до впровадження сучасних ІКТ, і недостатньою розробленістю теоретико-методичних засад їхньої підготовки в закладах вищої педагогічної освіти; зростаючими вимогами до рівня сформованості інформаційної компетентності у майбутніх учителів початкової школи та недостатньою розробленістю теоретичних і методичних засад її формування.

Отже, актуальність, теоретична та практична значущість досліджуваної проблеми, її недостатня розробленість у науковому просторі, необхідність подолання наявних суперечностей зумовили вибір теми дослідження **«Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно до теми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради «Реалізація системи фахової підготовки в умовах інноваційного освітнього середовища вищого педагогічного навчального закладу» (№ 0117U007459).

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Української інженерно-педагогічної академії (протокол № 6 від 26.12.2014 р.) та узгоджено рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 4 від 20.06.2017 р.).

Мета дослідження полягає в підвищенні рівня сформованості інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи шляхом теоретичного обґрунтування, розроблення й експериментальної перевірки моделі її формування в процесі професійної підготовки фахівців.

Для досягнення мети визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати філософські, психолого-педагогічні, науково-методичні джерела щодо стану розробленості проблеми формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

2. Визначити суть поняття «інформаційна компетентність учителя початкової школи», структуру і способи формування інформаційної компетентності, теоретично обґрунтувати зміст її структурних компонентів, значення для подальшої професійної діяльності вчителя початкової школи.

3. Теоретично обґрунтувати та практично розробити структурно-функціональну модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки.

4. Експериментально перевірити результативність розробленої структурно-функціональної моделі формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки.

5. Розробити навчально-методичне забезпечення процесу формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи під час їхньої професійної підготовки.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів початкової

школи в педагогічних закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що рівень сформованості інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи підвищиться, якщо процес її формування буде ґрунтуватися на структурі інформаційної компетентності, яка містить інформаційно-когнітивний, інформаційно-методичний та інформаційно-комп'ютерний компоненти.

Теоретико-методологічну базу дослідження становлять: теоретичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи (І. Гавриш, О. Іонова, Л. Петриченко, Г. Пономарьова, К. Степанюк, І. Упатова та ін.); ідеї та положення теорій системного (Ю. Бабанський, М. Лазарєв, М. Прокоф'єва, І. Сабатовська, І. Сопівник та ін.), особистісно-діяльнісного (Н. Брюханова, О. Коваленко, П. Лузан, С. Виговська, А. Хуторський та ін.), компетентнісного (В. Байденко, В. Лунячек, О. Пометун, І. Степанець, В. Ягупов та ін.) та акмеологічного (В. Вакуленко, А. Деркач, В. Зазикін, Н. Кузьміна, О. Леонт'єв та ін.) підходів; теоретичні засади впровадження ІКТ в освітній процес початкової школи (В. Андрієвська, Г. Ломаковська, Ю. Первін, О. Снігур та ін.); положення щодо формування інформатичної компетентності майбутніх учителів початкових класів (В. Барановська, В. Коткова, І. Онищенко, Л. Петухова та ін.).

Перевірка висунутої гіпотези й досягнення мети здійснювались шляхом упровадження комплексу **методів дослідження**: *теоретичних* (аналіз, синтез, порівняння, систематизація та узагальнення даних науково-педагогічної літератури з метою вивчення стану розробленості проблеми дослідження, теоретичне прогнозування й моделювання педагогічних явищ для визначення наукових засад досліджуваної проблеми та розробки структурно-функціональної моделі формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки); *емпіричних* (діагностичні (тривале спостереження, бесіди, анкетування, опитування, тестування, аналіз письмових та усних відповідей, аналіз педагогічної практики) з метою виявлення ступеня розвитку та встановлення рівня сформованості інформаційної компетентності студентів; експериментальні (педагогічний експеримент); *статистичних* (непараметричний критерій χ^2 та коефіцієнт кореляції r Пірсона, t-критерій Стюдента) для статистичної обробки даних, кількісного та якісного аналізу отриманих результатів педагогічного експерименту).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

уперше теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено:

– структуру інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи, яка містить інформаційно-когнітивний, інформаційно-методичний та інформаційно-комп'ютерний компоненти, що дозволяє системно формувати в майбутніх учителів початкової школи інформаційну компетентність;

– мікродидактичний комплексний метод організації засвоєння інформації майбутніми вчителями початкової школи, алгоритм якого містить кроки квазіпрофесійних дій з усвідомлення мети навчальних завдань, сприйняття

й усвідомлення навчальної інформації, засвоєння, закріплення та застосування навчального матеріалу, а також самоконтролю та самооцінки, що дозволило поліпшити якість засвоєння навчальної інформації;

– структурно-функціональну модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи, що містить методологічно-цільовий, змістово-технологічний, контрольний-результативний блоки, які побудовано на основі запропонованої структури інформаційної компетентності та мікродідактичного комплексного методу організації засвоєння інформації майбутніми вчителями початкової школи, що дозволило підвищити рівень формування інформаційної компетентності;

уточнено діагностико-критеріальну базу педагогічного моніторингу процесу формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи за особистісним, змістовим, операційним, акмеологічним критеріями.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробці й упровадженні в освітній процес структурно-функціональної моделі формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи; її навчально-методичного забезпечення (авторська навчальна програма спецкурсу «Інформаційна компетентність учителя початкової школи», комплекс квазіпрофесійних тренінгів, електронні навчально-методичні ресурси); осучасненні змісту методик викладання дисциплін, що вивчаються в початковій школі, навчальних програм «Загальна педагогіка», «Методика виховної роботи», «Основи педагогічної майстерності», «Робота з батьками», «Нові інформаційні технології, ТЗН та методика викладання інформатики».

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка № 01-13/1063 від 29.12.2017), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 197 від 17.04.2018), Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 57-28/640 від 24.05.2018).

Матеріали та висновки дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи: застосовуватися при розробленні відповідних навчальних програм, підручників, методичних посібників і рекомендацій, при написанні наукових робіт здобувачами вищої педагогічної освіти, при дистанційному навчанні.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації дістали відображення в публікаціях автора, які були представлені в повідомленнях на наукових і науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема, *міжнародних*: «Проблеми якості професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі» (Одеса, 2016), «Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників психологічних та педагогічних наук» (Львів, 2017), «Сучасна освіта: світові тенденції та регіональний аспект» (Одеса, 2017), «Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти)» (Львів, 2017), «Science, research, development» (London, 2018), «Science, research, development» (Berlin, 2019), «La science et la technologie à l'ère de la société de l'information» (Bordeaux, 2019); *усеукраїнських*: «Компетентісно орієнтований підхід до освіти» (Харків, 2014),

«Актуальні питання методики навчання як чинника підвищення якості професійної підготовки фахівців у вищій школі» (Харків, 2015), «Розвиток виховної роботи у сучасному вищому навчальному закладі: змістовні домінанти та тенденції» (Харків, 2016), «Проблеми саморозвитку та самовдосконалення особистості в умовах модернізації педагогічної освіти» (Харків, 2017), «Психолого-педагогічні та соціальні аспекти вдосконалення якості освіти» (Харків, 2018); *регіональних*: «Формування сучасного освітнього середовища: теорія і практика» (Харків, 2016), «Науково-методична робота в сучасному закладі освіти: стан, проблеми, перспективи» (Харків, 2017), «Теорія і практика управління сучасними освітніми системами» (Харків, 2018), «Формування ефективного освітнього середовища у контексті сучасних викликів реформування системи освіти України» (Харків, 2019).

Публікації. Основні наукові положення та результати дослідження відображено в 25 одноосібних публікаціях автора, із них 7 статей – у провідних наукових фахових виданнях України (у тому числі 1 стаття – в електронному фаховому виданні); 1 стаття – у зарубіжному періодичному виданні; 1 авторська навчальна програма спецкурсу; 16 публікацій – у матеріалах наукових конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (335 найменувань, із них 25 – іноземними мовами), 15 додатків (на 76 сторінках). Робота містить 15 таблиць, 18 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 308 сторінок, із них обсяг основного тексту – 178 сторін к.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, розкрито ступінь її розробленості; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання; сформульовано гіпотезу та схарактеризовано методи дослідження; визначено наукову новизну отриманих результатів; відображено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, подано інформацію про публікації автора.

У першому розділі – **«Теоретичні засади формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки»** – на підставі вивчення філософських, психолого-педагогічних та науково-методичних джерел здійснено аналіз теоретичних засад та проблем підготовки майбутніх учителів початкової школи в контексті інформатизації освіти; визначено суть поняття «інформаційна компетентність майбутнього вчителя початкової школи», схарактеризовано основні методологічні підходи до вирішення проблеми дослідження, конкретизовано зміст структурних компонентів ІК і способи їх формування.

Грунтовний аналіз наукових, психолого-педагогічних, методичних джерел дав змогу визначити найбільш доцільні роботи для нашого дослідження. Спектр можливостей використання ІКТ в освітньому процесі початкової школи розглядали В. Андрієвська, Л. Дзюба-Шпурик, В. Коткова, О. Нікулочкіна, Н. Олефіренко, Л. Петухова, О. Снігур, О. Шиман та ін.

Узагальнення теоретичних положень уможливило розкриття суті поняття *«інформаційна компетентність майбутнього вчителя початкової школи»*

як системної якості особистості, що відображає її теоретичну та практичну здатність до використання ІКТ у процесі реалізації методик навчання здобувачів першого рівня повної загальної середньої освіти, здійснення самоосвітньої діяльності.

У розділі висвітлено специфіку професійної діяльності вчителя початкової школи в умовах упровадження нового Державного стандарту початкової освіти, реалізації положень Концепції НУШ. Встановлено, що специфіка зумовлюється складністю її інтегрованого характеру: викладання учителем до 12 дисциплін, що вимагає якісної внутрішньо предметної та міжпредметної інтеграції, орієнтованої на формування в учнів цілісної картини світу; спрямованість на урахування психологічних особливостей сучасних дітей, які народилися та навчаються в інформаційно-технологічну епоху й характеризуються невичерпними пізнавальними можливостями, максимальною готовністю до пізнання нового, безпосередністю й емоційністю, креативністю образного мислення, легкістю сприйняття й цікавістю до використання ІКТ тощо. Все це вимагає від учителя початкової школи наявності яскраво-образного мислення, здатності зацікавити учнів освітнім процесом, схильності до використання ігрових методів навчання, дотримання позиції педагога-фасилітатора, опанування методик викладання дисциплін, які вивчаються в початковій школі, здатності викладати навчальний матеріал із упровадженням сучасних засобів ІКТ тощо.

У розділі схарактеризовано основні підходи до вирішення проблеми дослідження, а саме: *системний* (забезпечує дослідження системоутворювальних зв'язків процесу формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи); *особистісно-діяльнісний* (передбачає практичну спрямованість процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи на формування умінь використання засобів ІКТ у професійно-педагогічній діяльності); *компетентнісний* (забезпечує готовність майбутніх учителів початкової школи якісно здійснювати професійну діяльність); *акмеологічний* (передбачає здатність до самореалізації та самовираження, самоконтролю і самооцінки; постійного самовдосконалення з метою досягнення успіху, педагогічної рефлексії).

На основі аналізу й узагальнення праць науковців (Н. Баловсяк, Я. Карлінської, О. Нікулочкіної та ін.), авторського визначення поняття «інформаційна компетентність майбутнього вчителя початкової школи» обґрунтовано її структуру, яку утворюють інформаційно-когнітивний, інформаційно-методичний, інформаційно-комп'ютерний компоненти й психолого-педагогічні професійно важливі якості майбутніх учителів початкової школи (рис. 1).

Визначено та обґрунтовано функції процесу формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи, а саме: інформаційно-пошукову, інформаційно-методичну, розвивальну.

На підставі узагальнення положень науковців (С. Вельми, М. Лазарева та ін.), необхідності реалізації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на репродуктивному, продуктивному й творчому рівнях з метою формування їхньої інформаційної компетентності обґрунтовано застосування авторського *мікродидактичного комплексного методу організації засвоєння інформації майбутніми вчителями початкової школи*. У дослідженні пропонується метод

тракується як детальний алгоритм дій, спрямований на контекстне навчання щодо майбутньої професійної діяльності, що передбачає засвоєння здобувачами освіти знань, навичок, умінь, педагогічного досвіду (розв'язання ситуацій, участь у дидактичних іграх та квазіпрофесійних тренінгах, виконання спеціальних вправ тощо) й, як наслідок, – формування інформаційної компетентності.

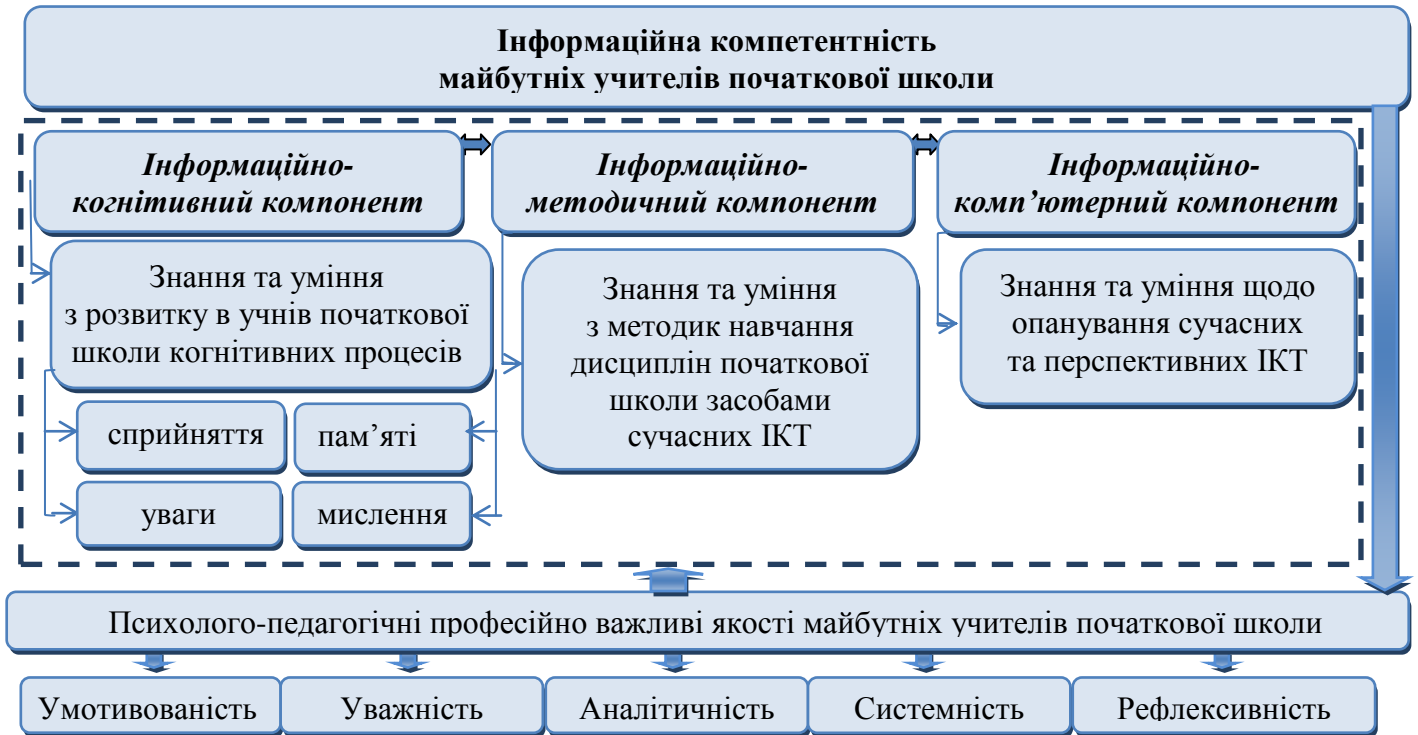

Рис. 1. Структура інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи

Спираючись на ідеї Н. Байбари, С. Вельми, М. Лазарева, В. Лозової та інших, розроблено алгоритм квазіпрофесійних дій, передбачених мікродидактичним комплексним методом організації засвоєння інформації майбутніми вчителями початкової школи, який включає: усвідомлення мети навчальних завдань (розуміння, прийняття через мотивацію, спонукання, переконання); сприйняття інформації (безпосереднє або опосередковане через канали сприйняття: слухові, візуальні, моторні за допомогою традиційних засобів навчання та засобів ІКТ); усвідомлення навчальної інформації (через розумові операції аналізу, синтезу, визначення головного, класифікації й порівняння, абстрагування й конкретизації, структуризації матеріалу, аргументації, доказу; узагальнення); закріплення (через складання опорних або логічних схем та таблиць, постановку проблемних запитань); застосування інформації (через розгляд та програвання педагогічних ситуацій; розв'язання педагогічних задач; використання отриманих педагогічних знань на практичних та семінарських заняттях, а також різних видів практик); самоконтроль, самооцінка обізнаності здобувача освіти (через підсумковий, поопераційний, прогноуючий самоконтроль; здійснення педагогічної рефлексії).

У другому розділі – «**Модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки**» – теоретично обґрунтовано та практично розроблено структурно-функціональну

модель формування досліджуваної компетентності; розкрито етапи та педагогічні умови, що сприяють результативності процесу її формування; визначено критерії та показники оцінки розробленої моделі.

У дослідженні структурно-функціональну модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки побудовано з урахуванням структури ІК на основі мікродидактичного комплексного методу організації засвоєння інформації майбутніми вчителями зазначеного фаху, специфіки їхньої подальшої професійної діяльності. Зазначена модель передбачає взаємозв'язок методологічно-цільового, змістово-технологічного та контрольного-результативного блоків, що знаходяться в динамічній єдності (рис. 2).

Так, *методологічно-цільовий блок*, який відображає мету розробленої моделі, базується на методологічних підходах (системному, особистісно-діяльнісному, компетентнісному, акмеологічному); визначає загальнопедагогічні (науковості; системності та послідовності; доступності; зв'язку навчання з життям; свідомості й активності; наочності; міцності засвоєння знань, умінь і навичок; індивідуального підходу; емоційності) та специфічні (інноваційності та активного використання ІКТ) принципи; функції ІК (інформаційно-пошукова, інформаційно-методична, розвивальна). *Змістово-технологічний блок* обумовлюється структурними компонентами ІК майбутніх учителів початкової школи та реалізує три послідовні етапи: орієнтаційний, процесуальний, діагностичний. Цей блок містить відповідні технологічні заходи, передбачає навчальну діяльність здобувачів вищої педагогічної освіти у процесі навчання фахових дисциплін, проходження різних видів педагогічних практик, виконання самостійної роботи; упровадження доцільних методів і форм, які забезпечують формування в них ІК. *Контрольно-результативний блок* включає комплекс діагностичних методів дослідження за розробленими критеріями й показниками: особистісним (ставлення до системного використання ІКТ у професійній діяльності; інтерес до їх застосування та уважність; потреба до опанування та аналізу ІКТ), змістовим (сформованість знань щодо когнітивного розвитку учнів початкової школи; основ використання ІКТ у методичній діяльності вчителя початкової школи, видів й можливостей сучасних й перспективних ІКТ), операційним (сформованість умінь щодо когнітивного розвитку учнів початкової школи; застосування ІКТ у методиках навчання дисциплін початкової школи та умінь щодо опанування сучасних й перспективних ІКТ) та акмеологічним (здатність до професійної самомотивації засобами ІКТ; здатність до методичної рефлексії; здатність до методичного вдосконалення засобами ІКТ).

У дисертації визначено *педагогічні умови*, що сприяють результативності процесу формування ІК майбутніх учителів початкової школи: створення в ЗВО інформаційно-педагогічного середовища, спрямованого на формування у фахівців інформаційної компетентності; активне залучення їх до квазіпрофесійної діяльності в ньому з метою формування позитивної мотивації та методичного досвіду раціонального використання ІКТ у професійно-методичній діяльності, реалізації контекстного навчання; удосконалення змісту, форм, методів і прийомів, навчально-методичного забезпечення освітнього процесу в ЗВО.

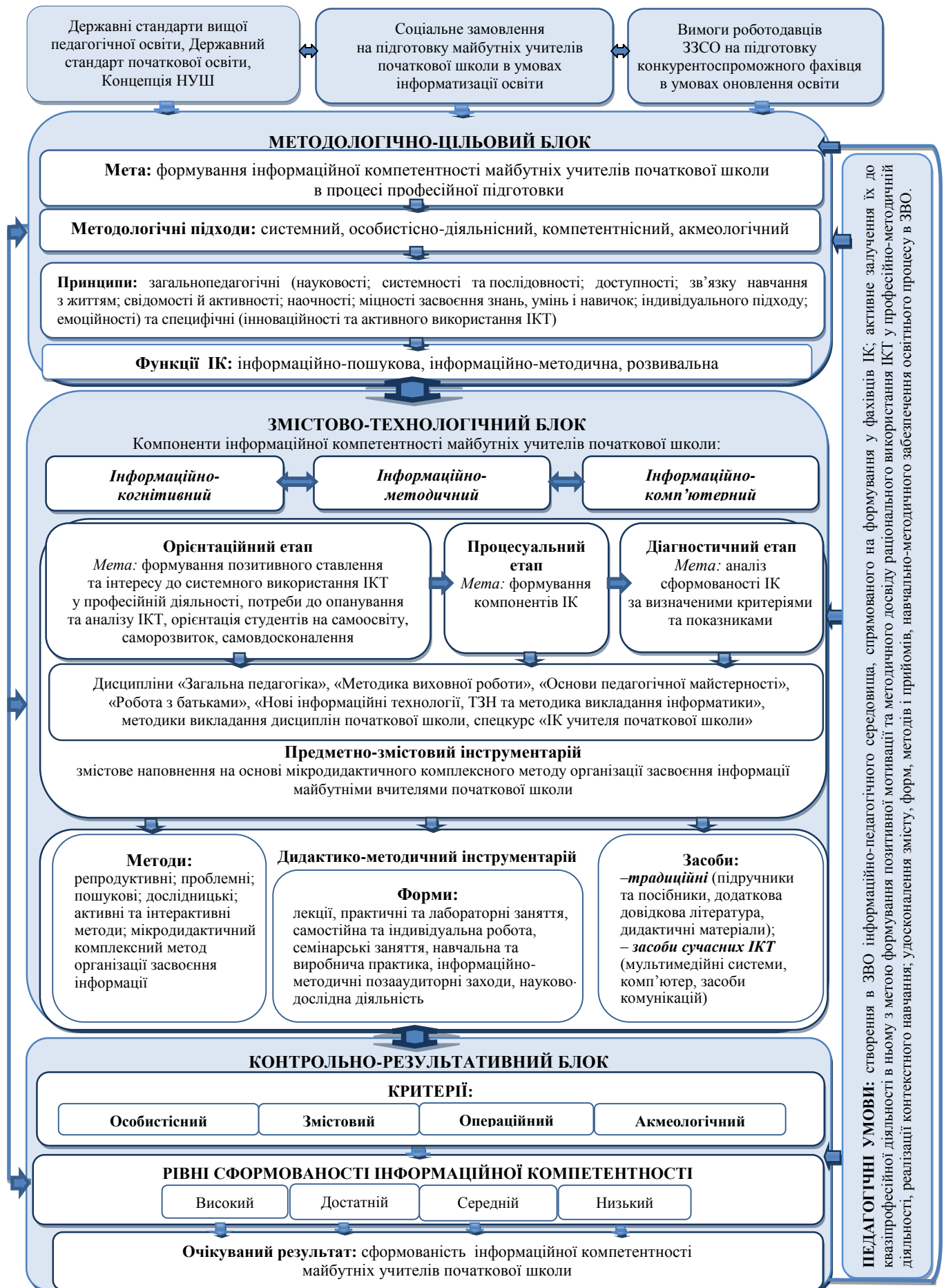

Рис. 2. Структурно-функціональна модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки

У третьому розділі – «Практична реалізація та експериментальна перевірка моделі формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки» – розкрито загальні питання організації та проведення педагогічного експерименту, представлено практичну реалізацію структурно-функціональної моделі формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи, схарактеризовано її навчально-методичне забезпечення й педагогічний інструментарій, здійснено аналіз результатів експериментальної роботи.

Дослідження здійснювалося впродовж 2014–2017 рр. на базі Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Бердянського державного педагогічного університету у природних умовах освітнього процесу, не порушуючи його логіки й перебігу. Педагогічний експеримент передбачав реалізацію констатувального, формувального та контрольного етапів. На констатувальному етапі була проведена діагностика вихідного стану сформованості ІК майбутніх учителів початкової школи за відповідними критеріями й показниками, результати якої засвідчили недостатній рівень її формування. Формувальний етап передбачав упровадження авторської структурно-функціональної моделі формування інформаційної компетентності у майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки. До формувального етапу було залучено дві групи: експериментальну ЕГ (116 осіб) та контрольну КГ (118 осіб). Формування інформаційної компетентності здійснювалося під час орієнтаційного, процесуального та діагностичного етапів.

Основною метою *орієнтаційного етапу* було формування в студентів позитивного ставлення та інтересу до системного використання ІКТ у професійній діяльності, потреби до опанування та аналізу ІКТ, а також орієнтація їх на самоосвіту, саморозвиток, самовдосконалення. Формуванню позитивного ставлення до системного використання ІКТ у професійній діяльності сприяли семінарські заняття з дисципліни «Загальна педагогіка» («Використання ІКТ з метою оптимізації освітнього процесу початкової школи»), «Інформаційно-методична діяльність педагога Нової української школи»), інтерактивні методи навчання, створення сприятливого психоемоційного клімату тощо. Із метою формування інтересу майбутніх фахівців до використання ІКТ та уважності під час вивчення дисципліни «Методика виховної роботи», окрім традиційних форм і методів навчання, було організовано та проведено лекції («Вимоги до сучасного вчителя початкової школи в умовах оновлення освіти», «Роль засобів інформаційних технологій у професійному становленні молодого вчителя початкової школи», «Місце і роль ІКТ у системі професійного самовдосконалення вчителя початкової школи»), дебати «Використання ІКТ на уроках у початковій школі: за або проти»). Формуванню потреби до опанування та аналізу ІКТ сприяли різні форми позааудиторної роботи, а саме: дискусії («Якими сучасними засобами навчання має володіти учитель початкової школи?», «Панорама творчих ідей використання ІКТ в освітньому процесі початкової школи» тощо).

Основною метою *процесуального етапу* було формування компонентів

інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи як у процесі аудиторної роботи при вивченні дисциплін «Загальна педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», «Робота з батьками», «Нові інформаційні технології, ТЗН та методика викладання інформатики», методик викладання дисциплін початкової школи, різних видів педагогічних практик, так і під час позааудиторних заходів відповідної спрямованості. Удосконалення змісту робочих програм психолого-педагогічних та інформатичних дисциплін забезпечило формування в майбутніх фахівців знань щодо когнітивного розвитку учнів початкової школи, основ використання ІКТ у методичній діяльності, видів і можливостей сучасних й перспективних ІКТ. На цьому етапі впроваджувалися інтерактивні лекції («Можливості використання ІКТ у професійній діяльності вчителя початкової школи», «Формування ключових компетентностей дітей молодшого шкільного віку шляхом упровадження ІКТ-технологій»); практичні та семінарські заняття; самостійна робота студентів.

Окрім того, цілеспрямованому формуванню всіх компонентів інформаційної компетентності сприяв спецкурс «Інформаційна компетентність учителя початкової школи», який включав такі модулі: «Організаційна та методична діяльність учителя початкової школи засобами інформаційно-комунікаційних технологій», «Використання ІКТ при роботі з батьками», «Підвищення професійної майстерності вчителя засобами ІКТ». При його вивченні увага надавалася опануванню майбутніми вчителями знаннями, вміннями й навичками використання ІКТ із урахуванням міжпредметної інтеграції та специфіки подальшої фахової діяльності.

Формуванню вмінь щодо застосування ІКТ у методиках навчання дисциплін початкової школи, когнітивного розвитку здобувачів освіти першого рівня загальної середньої освіти, вмінь щодо опанування сучасних й перспективних ІКТ сприяло проведення ділових ігор («Педагогічна рада», «Батьківські збори», «Складні ситуації»), а також комплекс квазіпрофесійних тренінгів («Інформаційна компетентність учителя початкової школи – ключова умова їхньої успішної професійної діяльності в умовах оновлення освіти», «Робота з інформацією засобами ІКТ. Інформаційний пошук», «Розробка навчально-методичних та дидактичних матеріалів із метою оптимізації навчання предметів початкової школи в умовах реалізації НУШ», «Контроль та оцінювання навчальної діяльності учнів початкової школи засобами ІКТ», «Організація освітнього середовища в умовах НУШ засобами ІКТ»).

Із метою формування здатності до професійної самомотивації засобами ІКТ майбутні вчителі ЕГ повсякчас залучалися до участі в олімпіадах та конкурсах різних рівнів. У процесі дослідження студенти ЕГ брали участь у програмі Intel «Навчання для майбутнього» («Teach to the Future»), фахових конкурсах («Конкурс методичних розробок початкової школи», «Конкурс на кращу презентацію до уроку», «Конкурс на кращий сайт учителя початкової школи», «Конкурс на кращий медіа урок НУШ», конкурсах науково-дослідницьких робіт, педагогічної майстерності), фестивалях-конкурсах («Моє портфоліо», «Школа майбутнього»). Формуванню в майбутніх учителів початкової школи здатності здійснювати методичну рефлексію сприяло проведення ними самоаналізу уроків, їх обговорення за участі керівника практики та спостерігачів-практикантів, ведення щоденників спостережень під час педагогічної

практики. Формуванню здатності до методичного вдосконалення засобами ІКТ сприяло залучення студентів до участі в обговореннях на веб-конференціях «Шляхи саморозвитку вчителя початкових класів», «Сучасний учитель Нової української школи», «Зарубіжний досвід спектру можливостей ІКТ у закладах освіти».

На *діагностичному етапі* проводився аналіз сформованості інформаційної компетентності за визначеними критеріями та показниками, а також вносилися необхідні корективи та зміни в процес її формування.

Контрольний етап експерименту передбачав здійснення порівняльного аналізу та інтерпретації результатів дослідження, які представлено в табл. 1.

Таблиця 1

**Узагальнені результати експериментальної перевірки моделі
формування ІК майбутніх учителів початкової школи (приріст у %)**

Критерії та показники	ЕГ (116 осіб)	КГ(118 осіб)
Особистісний критерій (ставлення до системного використання ІКТ у професійній діяльності; інтерес до їх застосування та уважність; потреба до опанування та аналізу ІКТ)		
– високий	40,5	1,7
– достатній	22,4	3,3
– середній	-31,1	11,0
– низький	-31,8	-16,0
Змістовий критерій (сформованість знань щодо когнітивного розвитку учнів початкової школи; основ використання ІКТ у методичній діяльності вчителя початкових класів, видів й можливостей сучасних й перспективних ІКТ)		
– високий	39,7	2,5
– достатній	23,3	3,4
– середній	-24,2	6,8
– низький	-38,8	-12,7
Операційний критерій (сформованість умінь щодо когнітивного розвитку учнів початкової школи; застосування ІКТ у методиках навчання дисциплін початкової школи та умінь щодо опанування сучасних й перспективних ІКТ)		
– високий	11,2	1,7
– достатній	8,6	2,6
– середній	-19,0	-3,4
– низький	-0,8	-0,9
Акмеологічний критерій (здатність до професійної самомотивації засобами ІКТ; здатність до методичної рефлексії; здатність до методичного вдосконалення засобами ІКТ)		
– високий	26,7	1,7
– достатній	47,5	5,1
– середній	-23,3	4,3
– низький	-50,9	-11,1

Отже, аналіз отриманих даних засвідчив позитивну тенденцію зростання всіх показників в обох досліджуваних групах, проте в ЕГ позитивний приріст спостерігається значно вищий. У результаті педагогічного експерименту у студентів ЕГ відбувся приріст високого та достатнього рівнів за усіма критеріями, а саме: особистісним (40,5 % й 22,4 % відповідно), змістовим (39,7 % й 23,3 %), операційним (11,2 % й 8,6 %), акмеологічним (26,7 % й 47,5 %). В той же час, у КГ приріст на високому й достатньому рівнях становив значно менше: за особистісним (1,7 % й 3,3 %), змістовим (2,5 % й 3,4 %), операційним (1,7 % й 2,6 %),

акмеологічним (1,7 % й 5,1 %) критеріями.

Вірогідність отриманих експериментальних результатів підтверджено методами математичної статистики. Так, за допомогою t-критерію Стьюдента виявлено статистичну значущість змін в експериментальній групі за всіма показниками (з досить високою імовірністю (98,8–99,9) %). На підставі обчислення коефіцієнта кореляції r Пірсона оцінено ступінь залежності позитивних змін у експериментальній групі та виявлено лінійний зв'язок між позитивними змінами за всіма критеріями (сильний та вельми сильний – від 0,84 до 0,99).

Отримані результати дають підставу вважати, що реалізація розробленої моделі формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки позитивно вплинула на сформованість усіх компонентів досліджуваної компетентності, що свідчить про досягнення мети, виконання завдань й підтвердження гіпотези дослідження.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення проблеми підвищення рівня сформованості інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи шляхом теоретичного обґрунтування, розроблення, експериментальної перевірки й впровадження в процес їхньої професійної підготовки авторської структурно-функціональної моделі формування цієї компетентності.

1. На підставі аналізу філософських, психолого-педагогічних, науково-методичних джерел було досліджено проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи в контексті інформатизації освіти, проаналізовано стан розробленості проблеми формування інформаційної компетентності учителів зазначеного фаху в процесі професійної підготовки, а саме: інформаційно-методичні аспекти підготовки майбутніх учителів; формування готовності майбутніх учителів до використання ІКТ; науково-методичний супровід упровадження ІКТ в освітній процес початкової школи; можливості застосування інформаційно-комунікаційних технологій у початковій школі; вплив ІКТ на здобувачів першого рівня повної загальної середньої освіти.

Встановлено, що впровадження Концепції розвитку педагогічної освіти, нового Державного стандарту початкової освіти, Концепції Нової української школи зумовлюють необхідність удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. На основі аналізу нормативних документів, які визначають напрями розвитку сучасної початкової освіти, та з урахуванням новопосталих вимог визначено, що інформаційна компетентність майбутнього вчителя початкової школи виступає як необхідна характеристика фахівця для подальшої професійної діяльності в умовах інформатизації освіти.

2. Визначено суть поняття «інформаційна компетентність майбутнього вчителя початкової школи» як системної якості особистості, що відображає її теоретичну та практичну здатність до використання ІКТ у процесі реалізації методик навчання здобувачів першого рівня повної загальної середньої освіти, здійснення самоосвітньої діяльності.

Виокремлено структурні компоненти інформаційної компетентності майбутнього вчителя початкової школи: інформаційно-когнітивний, інформаційно-методичний, інформаційно-комп'ютерний. Кожен із зазначених компонентів конкретизується змістовим наповненням, що відповідає особливостям фахової діяльності майбутнього вчителя початкової школи в умовах оновлення освіти.

Доведено, що представлені компоненти інформаційної компетентності є взаємодоповнюючими, формуються комплексно й дозволяють повною мірою врахувати специфіку професійної діяльності майбутніх учителів початкової школи. Визначено функції процесу формування інформаційної компетентності (інформаційно-пошукову, інформаційно-методичну, розвивальну).

3. Теоретично обґрунтовано та практично реалізовано структурно-функціональну модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки, яку побудовано з урахуванням специфіки їхньої подальшої професійної діяльності на основі мікродидактичного комплексного методу організації засвоєння інформації, що забезпечує підвищення якості формування професійних умінь не тільки на репродуктивному та продуктивному, але й на творчому рівнях. Модель складається з методологічно-цільового, змістово-технологічного та контрольного-результативного блоків і передбачає дотримання таких етапів: орієнтаційного, процесуального, діагностичного.

Визначено педагогічні умови, що сприяють результативності процесу формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи, а саме: створення в закладі вищої освіти інформаційно-педагогічного середовища, спрямованого на формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи; активне залучення їх до квазіпрофесійної діяльності в ньому з метою формування позитивної мотивації та методичного досвіду раціонального використання ІКТ у професійно-методичній діяльності, реалізації контекстного навчання; удосконалення змісту, форм, методів і прийомів, навчально-методичного забезпечення освітнього процесу в закладі вищої педагогічної освіти, спрямованого на формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

4. Експериментально перевірено результативність і доцільність застосування розробленої структурно-функціональної моделі формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки. Доведено, що реалізація запропонованої моделі забезпечує комплексне формування інформаційно-когнітивного, інформаційно-методичного та інформаційно-комп'ютерного компонентів інформаційної компетентності майбутніх фахівців. Так, на основі узагальнення експериментальних даних було зафіксовано, що високий рівень сформованості інформаційної компетентності є характерним для 38,8 % студентів ЕГ (приріст – 29,3 %), достатній рівень – 58 % (приріст – 25,0 %). У порівнянні високий рівень досліджуваної компетентності демонструють лише 11,9 % майбутніх учителів КГ (приріст – 2,6 %), достатній рівень – 28,8 % (приріст – 3,4 %). Результати педагогічного експерименту підтвердили гіпотезу дослідження, досягнення його мети та виконання завдань.

5. Розроблено та впроваджено навчально-методичне забезпечення процесу формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи під час їхньої професійної підготовки (авторська навчальна програма спецкурсу «Інформаційна компетентність учителя початкової школи», комплекс квазіпрофесійних тренінгів, електронні навчально-методичні ресурси.

Проведене дослідження не вирішує всіх аспектів зазначеної проблеми та є підґрунтям для подальшого наукового пошуку. Значний теоретичний та практичний інтерес має підвищення рівня інформаційної компетентності науково-педагогічних та педагогічних працівників закладів освіти, що здійснюють підготовку майбутніх учителів початкової школи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дослідження

1. Дрокіна А. С. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до використання засобів інформаційних технологій. *Наукові записки кафедри педагогіки*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. Вип. XXXVII. С. 130–138.

2. Дрокіна А. С. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до розробки і використання електронних навчальних матеріалів у подальшій професійній діяльності. *Теорія і методика професійної освіти*: електрон. наук. фах. вид. 2016. Вип. 10 (2). URL: <http://tmpo.ivetua.science/index.php/editions/133-vipusk-10> (дата звернення: 17.02.2019).

3. Дрокіна А. С. Професійно-орієнтоване Інтернет-середовище в системі підготовки майбутнього вчителя. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. Харків: УПА, 2016. Вип. 50–51. С. 142–146.

4. Дрокіна А. С. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах інформатизації освіти. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. Северодонецьк: СНУ імені В. Даля, 2016. Вип. 5 (74). С. 67–76.

5. Дрокіна А. С. Удосконалення інформаційно-методичної компетентності студентів педагогічного ВНЗ засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. Харків: УПА, 2016. Вип. 52–53. С. 196–200.

6. Дрокіна А. С. Формування інформаційно-методичної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2017. Вип. 15. С. 249–254.

7. Дрокіна А. С. Інформаційна компетентність майбутніх учителів початкової школи як ключова умова їх успішного професійного становлення в освітньому просторі загальноосвітнього навчального закладу. *East European Scientific Journal*. 2017. № 11 (27). Vol. 3. P. 13–16.

8. Дрокіна А. С. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в умовах оновлення освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 29. С. 51–56.

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Дрокіна А. С. Використання засобів інформаційних технологій як невід’ємна складова якісної підготовки майбутнього вчителя початкової школи. *Компетентнісно орієнтований підхід до освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 4 грудня 2014 року)*. Харків: ФОП Шейніна О. В., 2014. С. 67–70.

10. Дрокіна А. С. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання сучасних інструментальних засобів при створенні електронних матеріалів навчального призначення. *Актуальні питання методики навчання як чинника підвищення якості професійної підготовки фахівців у вищій школі: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 11 листопада 2015 року)*. Харків: ФОП Шейніна О. В., 2015. С. 80–82.

11. Дрокіна А. С. Етапи формування готовності майбутніх учителів до впровадження засобів інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес початкової школи. *Формування сучасного освітнього середовища: теорія і практика: матеріали регіональної наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 травня 2016 року)*. Харків: ФОП Петров В. В., 2016. С. 71–74.

12. Дрокіна А. С. Дослідження професійно-орієнтованого Інтернет-середовища у системі підготовки майбутнього вчителя. *Проблеми якості професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 28–29 жовтня 2016 року)*. Одеса: Вид-ць Букаєв В. В., 2016. С. 19–20.

13. Дрокіна А. С. Модернізація професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів в умовах інформатизації освіти. *Розвиток виховної роботи у сучасному вищому навчальному закладі: змістовні домінанти та тенденції: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 листопада 2016 року)*. Харків: ФОП Петров В. В., 2016. С. 125–129.

14. Дрокіна А. С. Процес формування інформаційно-методичної компетентності майбутніх учителів початкової школи в педагогічному ВНЗ. *Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників психологічних та педагогічних наук: збірник тез наукових робіт Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 24–25 березня 2017 року)*. Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2017. С. 121–124.

15. Дрокіна А. С. Інформаційно-комунікаційні технології як інструмент удосконалення інформаційно-методичної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Науково-методична робота в сучасному закладі освіти : стан, проблеми, перспективи: матеріали регіональної наук.-практ. конф. (м. Харків, 11 травня 2017 року)*. Харків: ФОП Петров В. В., 2017. С. 120–123.

16. Дрокіна А. С. Інформаційна компетентність майбутніх учителів початкових класів як одна з умов їх успішної адаптації у подальшій професійній діяльності. *Сучасна освіта: світові тенденції та регіональний аспект: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 29–30 вересня 2017 року)*. Одеса: ГО «Інститут інноваційної освіти», 2017. С. 3–4.

17. Дрокіна А. С. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі класного керівника. *Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти)*: збірник тез наукових робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 22–23 вересня 2017 року). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2017. С. 71–73.

18. Дрокіна А. С. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи у сучасному інформаційно-освітньому середовищі педагогічного навчального закладу. *Проблеми саморозвитку та самовдосконалення особистості в умовах модернізації педагогічної освіти*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 листопада 2017 року). Харків: ФОП Петров В. В., 2017. С. 106–109.

19. Дрокіна А. С. Формування інформаційної компетентності як один із основних напрямів професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Science, research, development: zbiór artykułów naukowych z konferencji Międzynarodowej naukowo-praktycznej* (London, 27.02.2018). Warszawa: Sp.z o.o. «Diamond trading tour», 2018. S. 34–36.

20. Дрокіна А. С. Аналіз зарубіжного досвіду з упровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі у різних країнах. *Теорія і практика управління сучасними освітніми системами*: матеріали регіональної наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 квітня 2018 року). Харків: ФОП Петров В. В., 2018. С. 64–66.

21. Дрокіна А. С. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи на засадах компетентнісного підходу. *Психолого-педагогічні та соціальні аспекти вдосконалення якості освіти*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 22 листопада 2018 року). Харків: ФОП Петров В. В., 2018. С. 94–97.

22. Drokina A. Information competence of future primary school teachers as the key to their further successful professional activity. *Science, research, development: zbiór artykułów naukowych z konferencji międzynarodowej naukowo-praktycznej* (Berlin, 30.01.2019). Warszawa: Sp.z o.o. «Diamond trading tour», 2019. S. 124–126.

23. Drokina A. Future primary school teachers' training for the creating of didactic materials of training by means of information and communication technologies. *La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: sur les matériaux de la conference scientifique et pratique internationale* (Bordeaux, France, 3 mars, 2019). Bordeaux: OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. V. 5. P. 12–15.

24. Дрокіна А. С. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі проходження педагогічної практики. *Формування ефективного освітнього середовища у контексті сучасних викликів реформування системи освіти України*: матеріали регіональної наук.-практ. конф. (м. Харків, 24 квітня 2019 року). Харків: ФОП Петров В. В., 2019. С. 75–78.

Опубліковані праці, які додатково відображають результати дослідження

25. Дрокіна А. С. Авторська програма спецкурсу «Інформаційна компетентність учителя початкової школи» для студентів факультету «Початкова освіта» денної форми навчання. Харків: ХГПА, 2017. 17 с.

АНОТАЦІЇ

Дрокіна А. С. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Українська інженерно-педагогічна академія, Харків, 2020.

У дисертації визначено суть інформаційної компетентності майбутнього вчителя початкової школи, зміст її структурних компонентів (інформаційно-когнітивного, інформаційно-методичного, інформаційно-комп'ютерного) та функції (інформаційно-пошукова, інформаційно-методична, розвивальна).

Теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи, яка складається з методологічно-цільового, змістово-технологічного та контрольнорезультативного блоків; визначено педагогічні умови, що сприяють ефективному функціонуванню моделі; уточнено критерії, показники, рівні сформованості інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи; експериментально доведено результативність її впровадження в процес професійної підготовки фахівців.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутній учитель, початкова школа, інформаційна компетентність, мікродидактичний комплексний метод організації засвоєння інформації, структурно-функціональна модель, педагогічні умови, критерії, показники.

Дрокина А. С. Формирование информационной компетентности будущих учителей начальной школы в процессе профессиональной подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – «Теория и методика профессионального образования». – Украинская инженерно-педагогическая академия, Харьков, 2020.

В диссертации определена суть информационной компетентности будущего учителя начальной школы, содержание ее структурных компонентов (информационно-когнитивного, информационно-методического, информационно-компьютерного) и функции (информационно-поисковая, информационно-методическая, развивающая).

Теоретически обоснована структурно-функциональная модель формирования информационной компетентности будущих учителей начальной школы, которая включает методологически-целевой, содержательно-технологический и контрольнорезультативный блоки; определены педагогические условия, способствующие эффективному функционированию модели; уточнены критерии, показатели, уровни сформированности информационной компетентности будущих учителей начальной школы; экспериментально доказана результативность ее внедрения в процесс профессиональной подготовки специалистов.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущий учитель, начальная школа, информационная компетентность, микродидактический комплексный метод

организации усвоения информации, структурно-функциональная модель, педагогические условия, критерии, показатели.

Drokina A. S. Forming Information Competence of Future Primary School Teachers in the process of Professional Training. – On the rights of manuscripts.

Thesis for the degree of candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Vocational Training. – Ukrainian Engineering Pedagogics Academy, Kharkiv, 2020.

The thesis deals with the issue of forming information competence of future primary school teachers in the process of professional training. Based on methodological patterns of systemic, personality-activity, competency-based, acmeological approaches, the essence of the process of forming information competence of future primary school teachers is determined, the features of theoretical and practical training of future teachers are outlined provided the model of forming information competence of future primary school teachers is followed when undergoing professional training.

The main approaches to solve the issue in question are substantiated, namely systemic (to study system-forming connections of the process of forming information competence of future primary school teachers); personality-activity (provides a practical focus of the process of training future primary school teachers to form skills of using ICT in professional and pedagogical activities); competency-based (ensures the readiness of future primary school teachers to carry out quality professional activities); acmeological (involves the ability for self-realization and self-expression, self-control and self-esteem; constant self-improvement in order to achieve success, pedagogical reflection).

In the thesis, there is a definition of the concept information competence of future primary school teachers. It is a systemic quality of personality that reflects theoretical and practical ability of future primary school teachers to use ICT when implementing teaching methods for primary school students, carrying out self-educational activities.

The content of the structural components of information competence of future primary school teachers is specified, namely information-cognitive (involves mastering knowledge and skills of developing cognitive processes in primary school students: perception, attention, memory, thinking), information-methodical (provides mastering knowledge and skills in teaching methods at primary school by means of contemporary ICT), information-computer (provides mastering knowledge and skills in using contemporary and potential ICT) and psycho-pedagogical professionally important qualities of future teachers. The main functions of the process of forming information competence of future primary school teachers are identified and characterized: information retrieval, information-methodical, and developing.

A microdidactic complex method of organizing information assimilation by future primary school teachers is offered, which, at reproductive, productive and creative levels of complexity, allows for professional training of students at pedagogical higher education establishments. In the research, this method is considered an algorithm of actions aimed at contextual learning to form information competence, which involves students mastering knowledge, skills, abilities, pedagogical experience (solving tasks, doing particular exercises, participating in didactic games and trainings).

The structural-functional model of forming information competence of future primary school teachers is theoretically substantiated. It is fulfilled by combining a methodological-target block (reflects the purpose of the developed model, based on methodological approaches, determines the principles of fulfilling the process of forming information competence, functions of information competence), a content-technological block (determined with structural components of information competence of future primary school teachers and based on fulfilling orientational, procedural, diagnostic stages; contains appropriate technological steps, provides for students' educational activities when studying professional disciplines, doing independent work; undergoing various types of pedagogical practical training, introducing appropriate methods and forms that provide for the formation of information competence) and a control-result block (pedagogical diagnostics of the process of forming information competence).

The pedagogical conditions that contribute to the effectiveness of the process of forming information competence of future primary school teachers are identified and analyzed: creating an information-pedagogical environment at higher education establishments aimed at forming information competence; actively involving students in quasi-professional activities in order to form positive motivation and information-methodical experience of using ICT rationally in further professional activity, fulfilling contextual learning; improving the content of educational disciplines and educational-methodical materials, forms, methods and techniques of the educational process at higher education establishments.

The diagnostic-criteria base of pedagogical diagnostics is specified. The following criteria are defined: a personal criterion (attitude to systematically using ICT in professional activity; interest in using ICT and attention; need to master and analyze ICT), a content criterion (formed knowledge of cognitive development of primary school students, fundamentals of using ICT in methodological activities of primary school teachers, types and opportunities of contemporary ICT), an operational criterion (formed skills of cognitive development of primary school students, using ICT in primary school teaching methods and skills of mastering contemporary and potential ICT) and an acmeological criterion (ability to get professional self-motivation by means of ICT; methodical reflection; methodical improvement by means of ICT).

Effectiveness of the substantiated structural-functional model of forming information competence of future primary school teachers in the process of professional training is experimentally proven. The obtained theoretical and practical conclusions are important for wide implementation of the developed model in the educational process at pedagogical higher education establishments in order to form information competence and to improve the level of professional training of future teachers during education modernization.

Keywords: professional training, future teacher, primary school, information competence, components of information competence, microdidactic complex method of organizing information assimilation, structural-functional model, pedagogical conditions, criteria, indicators.

Підписано до друку 25.05.2020 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times ET. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 пр. Зам. № 0525/2-20.

Надруковано з готового оригінал-макету у друкарні ФОП В. В. Петров
Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.
Запис № 24800000000106167 від 08.01.2009 р.
61144, м. Харків, вул. Гв. Широнінців, 79в, к. 137, тел. (057) 78-17-137.
e-mail:bookfabrik@mail.ua